

סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: קיץ תשפ"ו, 2026
מספר השאלון: 29225
נספחים: קריקטורה (לשאלה 5)
קריקטורה (לשאלה 6)



היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

מיישוב למדינה ומדינת ישראל

הוראות

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
בכל פרק יש לענות על שאלה אחת בלבד. יש לענות על שלוש שאלות סך הכול. לכל שאלה – $33\frac{1}{3}$ נקודות.
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: הספר "השיבה לציון" בלבד. אפשר לסמן קטעים בספר באמצעות מדגש (מרק) או עיפרון, אך אין להוסיף הערות בכתב. אפשר לסמן תקופות או נושאים באמצעות מדבקות (סימניות) הבולטות מן הספר.
- ד. הוראות מיוחדות: יש להביא בתשובות עובדות, ולא להסתפק בהערכות כלליות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

שימו לב: המשך השאלון בעמוד הבא.

השאלות

פרק ראשון – שאלות ידע והבנה (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 1 – 2.

1. כתב המנדט ומימוש

כתב המנדט (1922) הוא מסמך משפטי שהעניק לבריטניה ייפוי כוח לשלוט בארץ-ישראל ולקבוע בה את סדרי החיים והשלטון. מטרתו המרכזית הייתה יישום הצהרת בלפור.

עיינו בספר "השיבה לציון", בעמודים 112–113, שבהם סעיפים מתוך כתב המנדט הבריטי על ארץ-ישראל.

בחרו בשניים מסעיפי המנדט שבהם באים לידי ביטוי עקרונות שונים מהצהרת בלפור (בכל סעיף – עיקרון אחד).

ציינו את מספרי הסעיפים שבחרתם.

הציגו את העיקרון מהצהרת בלפור שבא לידי ביטוי בכל אחד מן הסעיפים שבחרתם. **הציגו** ציטוט מכל אחד מן הסעיפים שמבסס את תשובתכם.

הציגו שתי דוגמאות מן "הספר הלבן" השלישי שמוכיחות כי הבריטים שינו את תפיסתם בנוגע למטרתו של המנדט.

הסבירו את המניע של הבריטים לפרסום "הספר הלבן" השלישי.

2. מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט (1936–1939)

הציגו שני גורמים לפרוץ מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט: גורם אחד שנבע מתסכול של ההנהגה הערבית, וגורם אחר שנבע מתקווה של הנהגה זו.

ציינו דרך אחת שבה פגעו ערביי ארץ-ישראל ביישוב היהודי במאורעות תרצ"ו–תרצ"ט.

עיינו בספר "השיבה לציון", בעמודים 220–221, שבהם מקורות העוסקים בסוגיית "הבלגה או תגובה".

הסבירו כיצד בא לידי ביטוי רעיון הבלגה באחד המקורות, וכיצד בא לידי ביטוי רעיון התגובה במקור אחר.

בתשובתכם **ציינו** את שמו של כל אחד מכותבי המקורות.

הסבירו כיצד השפיעו מאורעות תרצ"ו–תרצ"ט על התפתחותו של הכוח המגן של היישוב היהודי בארץ-ישראל.

פרק שני – קטע שלא נלמד (33 $\frac{1}{3}$ נקודות)

לפניכם קטע מתוך מאמרו של הרב ישעיהו שפירא (האדמו"ר החלוץ): "ועשית הישר והטוב".

קראו את הקטע, וענו על אחת מן השאלות 3–4.

רבים מערערים על הרצון לכרוך יחד את רעיון ה"תורה" עם ה"עבודה". לדעתם אין ביניהם שום קשר, וההוכחה לכך היא שאין בשולחן ערוך סעיף מפורש על "עבודה עצמית" [פרנסה של אדם מיגיע כפיו ולא מיגיע כפיהם של אחרים]. כמו כן, לדעתם אין ליהדות שום עמדה בנוגע לרכוש פרטי. היא אינה בעדו ואינה נגדו.

ואולם אין אנו טוענים כי עבודה עצמית היא חובה הלכתית: ודאי שאין סעיף מפורש כזה בשולחן ערוך. טענתנו היא שהעבודה [העצמית] ויגיע הכפיים הם משאיפת היהדות [אידיאל של היהדות]. אפשר ללמוד על שאיפת היהדות לא רק מן ההלכה, אלא גם מן האגדה ומכל ספרות חז"ל. היא מתבטאת לא רק בדין כי אם בעיקר בדברים ש"לפנים משורת הדין". הרמב"ן מלמד אותנו כי אדם יכול להיות "נבל ברשות התורה" אפילו אם הוא מקיים את כל מצוות התורה. לפיכך מי שרוצה לקיים את התורה בשלמותה אינו יכול להסתפק רק בשמירת הדינים המפורשים אלא עליו להתעמק במטרה הנשגבה הצפונה [החבויה] בדינים אלה. בגולה לא תמיד יכולנו להתעמק בכך, כיוון שבמסגרת השעבוד היינו עסוקים בשמירה על ייחודנו, כדי שלא להיטמע בגויים. ואולם עתה, עם חזרתנו לארצנו, אנו שואפים ליצור כאן חיים יהודיים מקוריים. לפיכך, עלינו ליצור צורת חיים שתהיה מותרת לא רק מצד הדין כי אם גם מצד "ועשית הישר והטוב בעיני ה'".

ובנוגע לרכוש הפרטי – אם נבחן את הדברים לעומקם נראה שהיהדות בשום אופן אינה בעד צבירת רכוש [פרטי] אלא להפך. כך לדוגמה, הטעם שנתנה התורה למצוות היובל [שעל פיה משוחררים העבדים, והנחלות חוזרות לבעליהן המקוריים] הוא: "כי לי הארץ, כי גרים ותושבים אתם עמדי" (ויקרא כ"ה, כ"ג). מטעם זה אפשר ללמוד שעל פי התורה, אין לאדם קניין בכל הבריאה כולה: הכול הוא קניינו של הבורא, ואנחנו רק גרים ותושבים. לנו יש רק הזכות לעבוד את האדמה ולאכול את פירותיה – כולנו בשווה, אבל אין לנו הזכות לחשוב שאנחנו אדוני הארץ ובעליה.

כמו כן, בשנת השמיטה, שבה אנו נמנעים מלעבד את האדמה, אין לנו שום זכות בתבואותיה. לא רק "אביוני עמך" שותפים לתבואת השדה, גם "לבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאלכל" (ויקרא כ"ה, ז). התבואה שגדלה ללא עמל שייכת לכל בריותיו של הקב"ה במידה שווה, והזכות של הבעלים על תבואת האדמה אינה גדולה יותר מזכויותיהם של שאר האנשים, הבהמה והחיה: "כי לי כל הארץ" (שמות י"ט, ה').

מכאן נראה, שעל פי השקפת היהדות הקניין היחיד שיש לאדם בעולם הוא העבודה, ורק דבר שאדם רכש בעבודה ובעמל הוא שלו. כי רק כוח העבודה ניתן לכל אדם באופן פרטי. גם כאן עליו לזכור כי רק ה' הוא הנותן לו כוח לעשות חיל. משום כך, כשאדם עוזר לחברו ונותן לו מכספו, עליו לזכור כי אינו נותן משלו: "כי ממך הכל ומידך נתנו לך, כי גרים אנחנו לפניך ותושבים ככל אבותינו" (דברי הימים א, כ"ט, י"ד–ט"ו).

לשאלת האפשרות של התגשמות השאיפה הזאת בחיים, מובן שאין זה מן הדברים הקלים, אבל אין זה פוטר אותנו מלעשות כל אשר בידינו כדי להתקרב למטרה הזאת. ברור שאם תהיה לנו מסירות הנפש השלמה הדרושה להגשמת היהדות, נוכל להגיע למטרה זו. דווקא עכשיו, כשאנו מתחילים לשוב לארצנו, עלינו לשאוף להתאים שוב את דרכינו ל"ישר והטוב בעיני ה'".

(מעובד על פי הרב ישעיהו שפירא, "ועשית הישר והטוב", בתוך **הצינונות הדתיות: קובץ מאמרים**, י' תירוש (עורך), ירושלים, תשל"ד, עמ' 129–133)

ענו על אחת מן השאלות 3-4.

3. הפועלים הדתיים שהגיעו לארץ בשנות העשרים של המאה ה-20 המשיכו במובנים מסוימים את דרכם של אנשי מושבות העלייה הראשונה, אך גם נבדלו מהם.

על פי מה שלמדתם, ציינו שתי נקודות דמיון והבדל אחד בין הפועלים הדתיים ובין אנשי מושבות העלייה הראשונה. עיינו בספר "השיבה לציון" בעמוד 174, בקטע של ישעיהו ברנשטיין העוסק ב"מרד הקדוש". גם ברנשטיין וגם הרב ישעיהו שפירא בקטע מביעים בדבריהם ביקורת דומה כלפי הבורגנות הדתית (אנשי המזרחי). הציגו ביקורת זו.

על פי דבריו של הרב ישעיהו שפירא בקטע, הסבירו כיצד הוא מנמק ביקורת זו.

4. על פי דבריו של הרב ישעיהו שפירא בקטע, ציינו מהי עמדתו בנוגע לרעיון הסוציאליזם מנקודת מבט דתית.

הסבירו כיצד הרב שפירא מבסס את עמדתו על אחת המצוות התלויות בארץ.

אנשי הפועל המזרחי טענו כי אפשר ללמוד על רעיון הסוציאליזם מן הערך הדתי של מתן צדקה.

הסבירו קביעה זו על פי דבריו של הרב ישעיהו שפירא בקטע אן על פי דבריו של איש הקיבוץ הדתי בסרטון "בלדה לקיבוץ".

על פי תוכנית פר"ח, הציגו שתי פעולות של הרב ישעיהו שפירא שבהן באה לידי ביטוי השקפת עולמו.

פרק שלישי – מקור חזותי (33 1/3 נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 5–6.

5. ההעפלה לאחר מלחמת העולם השנייה (1945–1948)

- א. היסטוריונים רבים טוענים כי מפעל ההעפלה תרם בדרכים שונות להקמת המדינה היהודית. עיינו בספר "השיבה לציון" בעמוד 276, במקורות שעוסקים בשאלה: "מי גירש את הבריטים? ויכוח בין חוקרים". הציגו את הקשר בין מפעל ההעפלה לבין עזיבת הבריטים את הארץ על פי אחד מן המקורות. על פי מה שלמדתם, הסבירו דרך אחרת שבה תרם מפעל ההעפלה להקמת המדינה היהודית.
- ב. בנספח לשאלה 5 מובאת קריקטורה שפורסמה ביישוב היהודי בשנת 1947, ובה מוצגים חייל בריטי ומעפילים. עיינו בקריקטורה, וענו על השאלות שלפניכם. הסבירו את המסר שבא לידי ביטוי בקריקטורה. בתשובתכם ציינו שני רכיבים מן הקריקטורה שעליהם התבססתם. על פי דעתכם, הציגו מה הייתה מטרתו של יוצר הקריקטורה. נמקו את דעתכם.

6. יחסי ישראל–ברית המועצות

- א. במסגרת המלחמה הקרה הושפעה מדיניותה של ברית המועצות במזרח התיכון מן הצורך למצוא בנות ברית אסטרטגיות באזור זה. הסבירו קביעה זו על פי מה שלמדתם על הדיונים שנערכו באו"ם בנוגע לשאלת ארץ-ישראל או על פי מה שלמדתם על התקופה שקדמה למלחמת ששת הימים. בנספח לשאלה 6 מובאת קריקטורה. עיינו בה, והסבירו כיצד באה לידי ביטוי בקריקטורה המדיניות של ברית המועצות בנוגע לעזיבת יהודים את ברית המועצות. על פי תוכנית פר"ח, הסבירו את הסיבה למדיניות זו.
- ב. על פי תוכנית פר"ח, הציגו פעולה אחת שנקטו מנהיגים או אנשים יחידים לא יהודים כדי לסייע ליהודי ברית המועצות. ציינו ערך אחד שאפשר, לדעתכם, ללמוד מן הסיוע של מנהיגים או של אנשים יחידים לא יהודים ליהודי ברית המועצות.

בהצלחה!

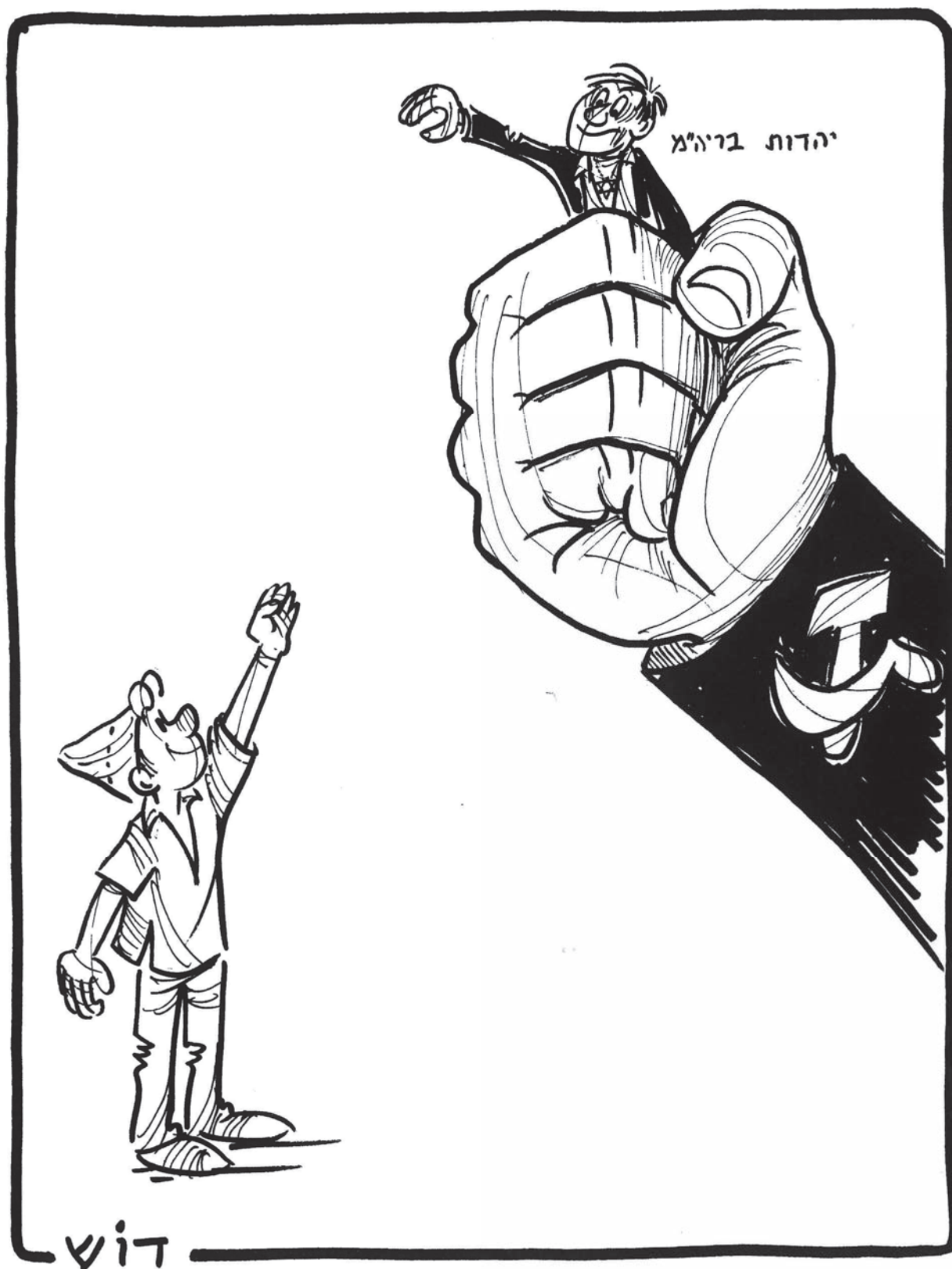
נספח לשאלה 5 – קריקטורה



זוהי תעודת הזהות שלי

מתוך: "מבט מזווית אחרת": אוסף קריקטורות בתולדות הציונות, יד יצחק בן צבי, תשנ"ז, עמ' 63.

נספח לשאלה 6 – קריקטורה



מתוך: דוש (קריאל גרדוש), ארבעים! סיפור המדינה בקריקטורות, ספריית מעריב, 1988.